

Kan niets bestaan?

Een filosofische en wetenschappelijke verkenning

Emile Smits
Tijd, Vrijheid

2026-07-01

Inhoudsopgave

- 1 Inleiding: Het raadsel van het niets
- 2 Het niets in de wetenschap
- 3 Het niets in de wiskunde
- 4 Het niets volgens Heidegger
- 5 Wetenschap en het niets
- 6 Conclusie

Wat is niets?

“Vragen wat het niets is, is volstrekt onzinnig.”

- Overal om ons heen is er *iets*: spullen, geluiden, geuren.
- Kunnen we ons bij niets een voorstelling maken?
- We denken stiekem toch weer aan *iets*.
- Toch proberen wetenschap en filosofie het niets te vatten.

Een anechoïsche kamer

- Geluidsdichte padding, geen echo's.
- “The loudest sound is silence”
- Je hoort je eigen ademhaling, hartslag en een piep in je oren.
- **Maar:** ervaar je hier werkelijk *niets*?

“Oorverdovende stilte”

Parmenides vs. de atomisten

De oude Grieken

- **Atomisten:** de werkelijkheid bestaat uit atomen die bewegen door de *leegte*.
- **Parmenides:** alles wat bestaat, *is*. Wat niet bestaat, *is niet*.
- De leegte kan niet bestaan, want die is *niets*.

Invloed op de wetenschap

Door afkeer van leegte werd er lang niet over atomen nagedacht.

Is het heelal leeg?

- De ruimte tussen atomen is niet helemaal leeg: krachtvelden (zwaartekracht, elektrische krachten) zijn aanwezig.
- Ook de ruimte tussen hemellichamen is niet leeg.

Twee theorieën over het universum

- ① Het universum is **oneindig**: geen buitenkant.
- ② Het universum **vouwt zich in zichzelf**: zoals een computerspel, je kunt er niet uit.

“Parmenides heeft nog altijd gelijk.”

“In het begin was er niets en toen is dat ook nog ontploft.”

- Wat was er vóór het begin van het universum?
- Volgens de vacuümfluctuatietheorie was er *geen massa of energie*, maar ook *niet niets*.
- Er was al een veld met bepaalde eigenschappen.

Dus: zelfs vóór het universum was er iets.

Is de nul gelijk aan niets?

- Nee! De nul is een **getal**.
- Er zijn verschillende soorten nullen:
 - **Kardinale nul**: aantal elementen in een lege verzameling.
 - **Nul op de assen**: waar de x- en y-as elkaar kruisen.

“Als je de nul gebruikt in de wiskunde, is er altijd iets specifiek niet aanwezig.”

De kans dat je geboren werd

Een denkoefening

- Wat was de kans dat jij geboren werd?
- Met wat je nu weet: 1 (je bent er).
- Hoe verder je teruggaat in de tijd, hoe meer er moest gebeuren.
- Alles moest exact zo gaan.
- **Die kans is vrijwel nul.**

“Met zo’n denkoefening kom je het dichtst bij een ervaring van het niets.”

De logica is ontoereikend

- Vragen naar het niets is logisch inconsistent.
- Je maakt het niets tot *iets*.
- Heidegger's oplossing: een **oorspronkelijk niets**.
- Niet een specifieke ontkenning, maar een ontkenning van *alle* dingen.

Stemmingen brengen het niets dichterbij

- **Existentiële angst**: de wereld keert zich van je af.
- Alle betekenis vloeit weg.
- Een ervaring van het niets.
- Je wordt teruggeworpen op de **toevalligheid** en **eindigheid** van je bestaan.

“Het niets nietigt onophoudelijk.”

De keerzijde van vrijheid

- Onze keuzes hebben geen ultieme reden of grond.
- Ze zijn gebaseerd op **niets**.
- In het dagelijks leven vluchten we weg in “het men”.
- We doen wat hoort, alsof we niet anders kunnen.

“De afgrond: het niets doortrekt ons hele bestaan, zonder dat het ooit iets wordt.”

Kan de wetenschap het niets vatten?

Heidegger over de wetenschap

- Wetenschap onderzoekt *wat er is* en *verder niets*.
- Om wetenschap te bedrijven moet je een taartpuntje van de werkelijkheid afsnijden.
- Het niets heeft geen plek binnen de wetenschap.
- Wetenschap levert nooit **volledig zekere** kennis op.

Naturalisme

- Het geloof dat de werkelijkheid volledig te verklaren is via natuurlijke processen.
- Alleen de wetenschap leert ons hoe de werkelijkheid in elkaar zit.

Heidegger's kritiek

- Ook naturalisme is een vlucht voor onzekerheid.
- Het maakt blind voor andere vormen van waarheid.
- Een gedicht over de Rijn zegt net zo goed iets waars als een wetenschappelijke analyse.

Wat hebben we geleerd?

- Het niets is **nergens** te vinden: niet in de ruimte, niet in de tijd, niet in de wiskunde.
- Parmenides had gelijk: alles wat bestaat, *is*.
- Heidegger toont aan dat het niets een **ervaring** is, geen object.
- Existentiële angst en vrijheid brengen ons dicht bij het niets.
- De wetenschap kan het niets niet vatten, maar dat maakt haar niet waardeloos.

“Het niets doortrekt ons hele bestaan, zonder dat het ooit iets wordt.”